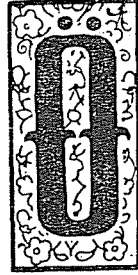

İlāhiyat

Yazan :
Ebul Â'lâ el-Mevdûdî
Terceme :

Hasan Çelikkaya
(İst. Yük. İslâm Ens. Mezunu)

ÖLÜMDEN SONRAKİ HAYAT

Ölümden sonra bir hayat var mıdır? Varsa o, nasıl bir hayattır? Bu soru bizim idrak sahasımızın dışında kalır. Bizler dünyevi hayatın ötesini görebilen ve onun ötesinde bulunan şeyleri keşfedebilecek gözlerle sahip değiliz. Bu hudutların ötesinden herhangi bir sesi işitebilen kulaklarımız da yoktur. Ne de ölüm ötesi bir hayatın mevcut olup olmadığını kat'iyetle tayin edebilecek herhangi bir vasıta vardır. Bu sebepten ölümden sonra hayat var mıdır, yok mudur, meselesi, duyu verilelerinin tefsir ve tasnifi ile alakalı ilmi bilginin (Müsbet İlimin) sahasının tamamen dışında kalır. Bundan dolayı ilim adı altında, ölümden sonra hiçbir hayat yoktur, diye iddia eden kişi ilme son derece aykırı bir beyanda bulunmuş olur. Sadece müsbet ilme dayanarak bizler, ne ölümden sonra bir hayat vardır, iddiasında bulunabiliriz, ne de onu inkâr edebiliriz. Ölümden sonra hayat ihtimalini ne kabul, ne de reddetmek; bu konuda bilgi elde etmeye yarıyan güvenilir vasıtalar keşfedinceye kadar en doğru ilmi davranış olur. Çünkü mesele ilmin selâhiyeti dışındadır.

Fakat hayattaki bu şüphe halini devam ettirmek mümkün müdür? Bu tarafsızlığa bağlanıp kalabilir miyiz? Nazari olarak bu, mümkün görülebilir. Ama her adımımızda karşı karşıya gelmek zorunda olduğumuz hayatın çetin gerçeklerini göz önüne alırsak, cevabımız kesinlikle «Hayır» olacaktır. Eğer bir şeyi doğrudan doğruya öğrenmek için vasıtalara sahip değilsek, sırf akli noktaf nazardan, onu iddia, ya da inkâr etmekten kaçınmak bizim için elbette mümkündür. Fakat eğer bir şey doğrudan doğruya günlük hayatımızla alakalı ise, bu davranış (Attitude) olduğu gibi devam ettiremeyiz. O'nun varlığını ya kabul, ya da reddetmemiz gerekir. Dünyada gerçek mânada tam bir hayat yaşamak gayesiyle bu gibi meseleler karşısında kesin bir davranışımız (yöneltimiz) olmalıdır. Bu meselelerden kaçınmak mümkün değildir. Meselâ siz, kendisiyle hiçbir münasebetiniz olmayan bir şahsı bilmezseniz, onun doğruluğu ve gü-

venilir oluşu hakkında bir fikir edinmeden kaçınabilirsiniz. Fakat kendisiyle münasebette bulunmak zorunda iseniz onun, ya dürüst bir kişi olduğu veya olmadığı düşüncesiyle hareket etmeniz gerekir. Keza şöyle bir düşünce ile hareket edebilir, tatbikatta onun dürüst olduğu veya olmadığı ispatlanıncaya kadar, doğruluğunun şüpheli olduğu düşüncesine göre onunla ilişkilerinizi ayarlarsınız. Fakat onunla olan bu türlü ilişkiler, netice itibariyle, onun dürüst olmadığına inandığınız zamandaki münasebetinizden farksız olur. Bu sebepten tasdik veya red arasındaki şüphe durumu, sadece mücerret bir fikir olarak mümkündür. Ve bu şüpheye kalma, tasdik, ya da red hakkında kat'i bir vaziyet gerektiren fiili münasebetlerimize esas teşkil edemez.

ÖLÜMDEN SONRAKİ HAYATIN MÂNASI

Biraz tefekkür, ölümden sonraki hayat sorusunun yalnız felsefi bir soru olmadığını, bilâkis onun, günlük hayatımızla çok yakından ve derinden alakalı olduğunu görmemize yardım eder. Doğrusu, ahlâki davranışımız tamamen bu soru üzerine dayanır. Kişi, hayatın bu dünya hayatı ve ölümden sonra herhangi bir hayatın var olmadığı görüşünde ise, bu düşünceye göre o, belli bir ahlâk görüşüne varması gerekir. Eğer o, bu hayatın ardından, herkesin bu dünyadaki bütün hareketlerinin hesabının görülüp karşılığını alacağı ve öbür dünya (âhiret) dediği âkubetin de dünyevi hayattaki hareketlerine bağlı olacağı diğer bir hayatın (âhiretin) geleceğine inanırsa, tamamen başka türlü davranış ve meseleyi ele alış şekli ortaya çıkar. Bunu basit bir misalle anlamaya çalışalım: Bir şahıs, Lahor'dan kalkarak, bir suçtan dolayı polis, kendini yakalayamayacağı ve mahkemenin de sorguya çekemeyeceği yere yani Karaçi'ye gitmek üzere yola çıkar (1). Bir başkası da aynı şekilde (Lahor'dan) yola çıkar. Fakat bunun gideceği yer Karaçi'nin çok ötesinde deniz aşırı uzak bir yerdir. Ve burayı idare eden de yine Pakistan'ın aynı hükümdarıdır. Yolcu ise bu uzun yolculuğun sadece ilk merhalesinden (Karaçi'ye kadar olan kısımdan) malûmatlıdır, gerisini bilmemektedir. Yalnız gideceği bu hükümdar sarayında, kendinin Pakistan'daki faaliyetinin eksiksiz gizli dosyalarının bulunduğunu ve geçmiş amellerine göre nasıl bir mevki ve muameleyi hak ettiğini kararlaştırmak için orada bu kayıtların inceden inceye tetkik edileceğini bilir. Şimdi, aynı trende bulunan bu iki yolcunun davranışlarının nasıl farklı olacağını anlamak her halde kolay olacaktır: Önceki kendini yalnız Karaçi'ye ulaşması için hazırlayacak; öteki ise uzun yolculuğunun daha ileriki merhalelerinin gereklerini de göz önünde tutacaktır. Birincisinin, elde edilebilmesi mümkün bütün kazançları yahut kayıp veya zararların hepsi Karaçi'ye kadarki yolculuğa inhi-

sar edecek ve bu yolculuk da onun sonu olacak. Halbuki diğer yolcu, seyahatinin gerçek kazanç veya kayıplarının önceki değil, daha sonraki merhalelerde ortaya çıkacağını bilir. Birinci yolcu, Karaçi'ye varıncaya kadar, hareketlerinin muhtemel bu sonuçlarının kendilerini teferruatıyla göstereceklerini hesaplayacak; ikinci yolcunun ziyareti ise, yolculuğun kendini fiilen götüreceği denizaşırı ülkelerde ortaya çıkması muhtemel uzun vâdeli neticelere uzanacak.

Şimdi açıkça görülmektedir ki, bu iki yolcunun tavrı ve meseleyi ele alıştaki fark, doğrudan doğruya seyahatin mahiyeti ve sonucu ile ilgili görüşlerden doğmaktadır. Bunun gibi, kişinin ölümden sonraki hayat hakkındaki görüşlerinin, kendisinin bu dünyadaki ahlâki davranışları üzerine kat'i bir tesiri vardır; Hayatta attığı her adımın istikameti bu dünyadaki hayatını, hayatın ilk ve son menzili olarak kabul edip etmemesine veya; keza, âhireti ve hareketinin, bu dünyadaki veya öbür dünyadaki neticelerini göz önünde tutup tutmamasına bağlı kalacak. O, ilk yolcu misaline göre bir istikamete; ikinci yolcu misaline göre ise tamamen zıt istikamette hareket edecek.

Bundan açıkça anlaşılıyor ki, ölümden sonraki hayat meselesi, sadece verimsiz bir zihni veya felsefi kafa işletmesi değil; bilâkis hergünkü hayatımızı çok yakından alakadar eden ve ona hayati bir şekilde tesir eden bir soru ve meseledir. Bu sebepten bu meselede herhangi bir şüphecilğe hak verdirecek hiçbir sebep yoktur. Âhiret hususunda şüphecilğe dayanan bir yönelti, netice itibariyle, ölümden sonraki hayat fikrinin katıyetle reddine dayanan bir yöneltiden farklı olamaz. Bundan dolayı ölümden sonraki hayatın var olup olmadığına karar vermeye mecburuz. Eğer ilim burada bize yardım edemezse, akli ve mantıki düşüncenin yardımını aramalıyız.

MANTIK NEREYE GÖTÜRÜR?

Ancak, bu mantıki muhakemeyi neye dayandıracacağız?

Önce insanın kendi, sonra kâinat düzeni vardır. Bu sebepten bizler kâinat düzeni içinde, önce insanı incelemeye ve bu düzen içinde gerekli şeylerin hepsinin tamamlanıp tamamlanmadığını veya onların bir kısmının eksik kalıp, bu eksiklerin tamamlanması için başka bir sisteme ihtiyaç duyulup duyulmayacağını anlamaya çalışacağız.

İmdi, insanın çeşitli yönleri vardır. Evvelâ onun, çeşitli madenler, tuzlar, gazlar ve sudan müteşekkil bir vücudu vardır. Kâinat da, toz,

(1) Lahor ve Karaçi (Karaşi), Batı Pakistan'da iki büyük şehirdir. Aşağı yukarı Çankırı-Antalya kadar mesafelidir. Fakat bunlar birer misaldir. Netice itibariyle biz, bu yolu ve merkezleri, doğum ve ölüm olarak düşünebiliriz. (Mütercim)

toprak gibi en küçük zerrelere (atomlardan) tutun da, yörüngeleri etrafında dönen büyük gezegenlere kadar her şeyi ihtiva eden geniş bir sistemdir. Özellikle yer küresi, kayalar, metallere, tuzlar, gazlar, nehirler, okyanuslar ve çeşitli sonsuz nesnelere tanziminin teması gözlerimizi kamaştırır. Bu şeyler, kendilerinin varlık ve hareket düzenlerini idare edecek bir sürü kanunları gerektirir. Ve bütün bu kanunlar da kâinatın içinde yürürlükte. Yine bu kanunlar, tabiatın çeşitli kuvvet unsurlarının kâinatta kendilerine düşen rolü oynamaları için fırsat sağlarlar. Bunun gibi insan vücudu da, bu kanunlara göre çalışmak ve yaşamak için tam ve serbest bir imkânı sahiptir. İkinci olarak insan, çevresindeki nesnelere alınan gıdalarla büyüyüp gelişen bir varlıktır. Aynen, kâinatta da varlıkların büyümesi için lüzumlu olan kanunlar çerçevesinde çeşitli ağaç, bitki ve ot türleri vardır.

Bundan başka insan, kendi cüz'i iradesi ile hareket eden, ihtiyacını kendi temin eden, kendini koruyan ve beşer nev'inin muhafazasını emniyet altına alan bir varlıktır. Yine kâinatta bu çeşit değişiklik başka varlıklar da bulunur. Karada, denizde, havada yaşayan onbinlerce hayvan vardır ki, bunların da hayat ve görevlerini, faaliyet çerçevelerini kapsayan kanunlar idare eder.

Bütün bunların üstünde, iyi ile kötüyü idrak etmek, bunları birbirinden ayırmak ve kötülük olduğu kadar iyilik de yapma kuvvet ve kabiliyetiyle bahşolunan insan varlığının, bir de ahlâki cephesi vardır. İnsanın fitratı, iyi amellerin iyi neticeler getirmesini, kötü amellerin de kötü âkibetlere götürmesini ister; Adaleti zulümden, hakikati yalandan, doğruyu yanlıştan, merhameti merhametsizlikten, şefkati kabalıktan, yüksek ruhluluğu âdilikten, güvenilirliği kaypaklıktan, vesaire vesaireyi birbirinden ayrabilir. Bu nitelikler mücerred fikirler değil, bilâkis bilfiil insan hayatında görünür ve insan kültüründe geniş ölçüde ve derin bir tesire sahiptir. Bu sebepten insan yaratılışı, hareketlerinin, maddî neticeler verdiği gibi aynı şekilde ahlâki semerelede de katıyette ulaştırmasını ister.

Fakat bizler çevremize bakalım. Ve kâinat düzeni üzerinde biraz derince düşünelim. İnsan hareketlerinin ahlâki neticeleri tamamen bu sistemde kendilerini teferruatıyla gösterebilirler mi? Sahip olduğumuz bilgilere dayanarak, hiç tereddüde düşmeden, bunun mümkün olamayacağını iddia edebiliriz. Çünkü bizim bilgimize göre kâinatta ahlâki şuurla mücehhez kılınan insandan başka mahlûk yoktur. Bütün sistem kâinattaki fizik kanunları ile idare olunur ve insan bennesinin ahlâki kanunları, bütünü ile hiç bir yerde işlemezler. Meselâ para, insanın işlerinde hem önem, hem de kıymet taşır. Fakat «HAKİKAT» da çok kere bunlardan hiçbiri de bulunmaz. Dünyadaki maddî nesnelere, daima belli, kaçınılmaz neticelere götüren kanunlarla

idare olur. Fakat bu yürürlükteki kanunların içinde insan dünyasından ahlâki kuvvetlerin işleyişi böyle açık seçik değildir. Tabiat kanunları çok kere insan hareketlerinin mantıkî ahlâki sonuçlar vermesini sağlayamaz. Ve hatta böyle sonuçlar görüldüğü yerde de ancak tabiat kanunlarının müsaadesi ölçüsünde olabiliyor. İçinde yaşadığımız dünya fiziki bir dünyadır. Ve çok kere öyle oluyor ki tabii kanunlara göre yapılan bir hareketin fiili neticeleri, ahlâkiyat kanununun istediğine tamamen zıttır. Kültürlü ve medenî bir hayatta ve siyasi düzenin de yardımı ile insan, hareketlerinin bir dereye kadar ahlâkın âdâp ve prensiplerine uymasını sağlamak için uğraşmıştır. Fakat bu çabalar, çok eksik ve sınırlı olmuştur. Bunlar bir yandan tabiat kanunlarının tesirleriyle, diğer yandan insanın kendi zaaf ve eksikliği sebebiyle engellenmiştir.

Birkaç misalin yardımı ile bunları anlamaya çalışalım:

Bir şahıs düşmanın evini ateşe vermiş olsa ev yanar. Bu, bu hareketin tabii neticesidir. Hareketin ahlâki neticesi, yaktığı evin ailesine sebep olduğu hasarla muâdil cânî cezası olmaktır. Fakat bu netice ancak, eğer suçlu yakalanabilir, aleyhindeki dâva tahkik edilir; mahkeme, onun bu tecavüzünün müteessir aileye ve gelecek nesline olan zararı tam takdir edebilir ve sonra suçluya suçuyla denk bir ceza verebilirse meydana gelebilir. Eğer bu şartlardan biri hakkı ile icra edilmezse, ahlâki netice, ya kendini hiç göstermez, ya da kısmen görülebilir; hem de suçlunun sağ salım refah ve huzur içinde kalması ve düşmanın perişan ettikten sonra işi yolunda, şanslı olması gayet mümkündür.

Başka bir misal alalım. Çok kere çeşitli yollarla hile ve baskılarla cemiyetlerini dolandıran; kendi çıkar ve tahakkümünden başka bir şey düşünmeyen bir idareciler gurubu görürüz. Bu liderler halkın zaafından istifade ederek, müfrit milliyetçilik ve yağmacı imparatorluk sisteminin takibinde halklarını dolandırdılar, onları komşuları ile harbe sürüklediler. Çeşitli memleketler bu harplerle harab olur. Milyonlarca insan öldürülür ve daha çoğu sefalet ve rezalet içinde yaşamaya mecbur edilir. Onların kötülüklerinin sayısız nesiller, hatta pek çok memleketler için insanlık tarihinde geniş ölçüde tesirleri vardır. Şimdi, böyle vahşi, çıldırılmış câniler için, hayatta hakkıyla cezalanmak mümkün mü? Doğrusu, onlar, zerrelere kadar teker teker vahşi, yarıcı hayvanların ağızlarına atılsalar; yahut diri diri yakılsalar veya insanın muktedit olabileceği diğer herhangi bir işkenceye mahkûm edilseler bile yine de hakkıyla cezalandırılmış olamayacaklardır. Havsallaya sığmayan cezalar, belki, sayısız nesiller için milyonlarca insana sebep oldukları vahim kötülükler mukabilinde ölçülebilir. Bu ise bu hayatta asla mümkün değildir ve asla tahakkuk edemez. Cengiz ve Hitler parça parça edilseler bile bu ceza onların, insanlık alanında

ameli örnekleri misal al. Ve onlar, bütün bu güzel şeyleri beşeriyete, yollarındaki felâket fırtınalarına göğüs gerici ve idareciler gurubunun insafsızlıklarına tahammül edici olarak yaptılar. Kâinata hâkim tabii kanunların hududları içinde, yani hayatın bu kısa müddetinde böyle adamları lâyıkıyla mükâfatlandırmak mümkün müdür ?

Yukarıda delilleri ile gösterdiğimiz gibi, mevcut kâinat düzenine hâkim kanunlar, insan hareketlerinin ahlâkî neticelerinin hakkıyla ortaya çıkmasına fırsat vermezler. İkinci olarak insan hareketleri, dünyadaki kısa ömürleri esnasında çok kere tepkilere, yaygın etkilere ve onların tam neticelerinin hakkı ile ortaya çıkabilmesi için binlerce senenin gerekli oluşu gibi bir süreye sahiptirler. Ve tabiat kanunları altında bir kişinin böyle uzun ömür sürmesi imkânsızdır. Bundan dolayı mevcut fizikî dünya ve onun tabii kanunları, insan varlığının aslı cüzlerinden beden canlılığı, yani maddî yaşayışa kâfi gelmekle beraber, ruhi ve ahlâkî unsuru için bütün bütün eksik olduğu mantıkî olarak da anlaşılır. İşte bu son unsur, ahlâkiyat kanunlarının hâkim kanun ve tabiat kanunlarının da ona köle gibi itaat ettirilen bir dünyayı (âhireti) çağırır ki, oranın hayatı sonsuzdur; orada maddî dünyada kendilerini gösterememiş insan hareketlerinin ahlâkî semerelerinin hepsi tamamen ve kendine mahsus bir şekilde kendilerini göstereceklerdir. O (ahlâkî unsur), öyle bir dünya ister ki, hakikat ve salâh oradadır; orada altın ve gümüş hiçbir nüfuz taşımaz. Orada ateş yalnız ahlâk kanunlarına göre yakılmaya müstahak olan şeyleri yakar. Orada mutluluk ve konfor fazilet sahiplerinin, doğru-dürüst, namuslu ve ahlâkî kişilerin; elem, ıstırap, azap ve kötü âkıbetler de günahkârların önderinde hazır ve yığılıdır. İnsan tabiatı, aklı selim ve mantık daima bunu emreder.

KUR'AN'IN BEYANI

Yukarıdaki mantıkî muhakemede de olduğu gibi, Kur'an da başbaşa böyle bir dünyanın (âhiretin) olacağını beyan eder. Fakat onun mahiyeti ve keyfiyeti hakkında ne bilgi, ne de muhakeme bize kat'i ve sarîh bir cevap verebilir. Ve işte Kur'an'ın bize yardımı da buradadır. Kur'an, düşüncemizin olduğu kadar fitri isteğimizin de bir gün hakikat olacağını yani uhrevî âlemi bize garanti eder (2). Tabiat kanunlarına göre hareket eden mevcut kâinat düzeni, bir vuruşta (Cenab-ı Hakkın bir emriyle) tahrip olacak, yani kıyamet kopacak ve temelt yaptıkları zulümlerle mukayese kabul etmez, suç yine ortadadır.

Yahut diğer taraftan büyük peygamberleri, hikmet ve takva sahiplerini, insanı doğru yola, hakikate çağırın; dalâletten hidayete irşad eden fazilet ehlini, fikirlerini, öğrettiklerini, memleketlerin milyonlarca insanlarına hediye ettikleri

den farklı bambaşka bir âlem kurulacaktır. Kadir-i Mutlak Allah, sonra, ilk yaratıktan son yaratığa kadar bütün ölmüşleri tekrar diriltip huzura getirecek ve önceden yaptıklarının hepsini tamamen gösterecektir. Fertlerin, cemiyetlerin, geniş mânada beşerin, bütün amellerinin defterleri, en küçük bir hata veya kusur, eksiklik hareketlerinin neticeleri ve tam raporları olacak ve o hareketlerden müteessir olan insan nesilleri tank kürsüsünde hazır bulunacaklardır. İnsanların amel veya sözlerinden herhangi bir şekilde müteessir olup, zarar gören her zerre (uzuv) kendi tarihini, başından geçenleri bir bir anlatacaktır. Kollar, bacaklar, kulaklar, gözler ve insan vücudunun bütün âzaları nasıl ve neye kullanıldıklarına (Allah'ın vereceği kudretle lisanla gelip) şahitlik yapacaklardır (2). Bu tam kayıtlı amel defterleri ve bu kusursuz (aleyhinde bir söz söylenemiyen) şahitlendirmenin esasları üzerinde kâinatın tek hükümdarı ve hâkimi Allah (C.C.) her bir meseleye tam adaletle hüküm verecek ve vaziyete göre ceza veya mükâfatı resmen (alenen) tebliğ edecektir. Ceza veya mükâfat, maddî dünyanın, maddî ölçülerine ölçülememiş, takdir edilememiş bir hacim (zerre) hakkında bile olacaktır. Zaman, mekân, ağırlık ölçüleri ve tabii kanunların ayarları bu dünyadaki hâkim olanlardan tamamen farklı olacak. Bu dünyada hayırlı neticeleri, çeşitli haddeleri aşan faziletler orada tamamen mükâfatlandırılmış olacak; ve ne ölüm, ne hastalık, ne de yaşlılık bu mükâfat ve saadetin kısa kesilmesine veya yarıda kalmasına sebep olmayacaktır. (Çünkü orada hayat sonsuzdur. Ölüm, hastalık ve ihtiyarlık gibi şeyler yoktur. Herkes gençtir ve daimi zevk içerisinde dirler (3).) Diğer yandan bu dünyada asırlar boyu milyonlarca insanın hayatlarının mahvına sebep olan kötü ameller tamamen cezalandırılmış olacak; ve ne ölüm, ne de baygınlık muzdaribin azap ve ızdırabını hafifletmeye muktedir olamayacaktır. (Çünkü orada ölüm yoktur ki, azaptan kurtulunsun. Cesedler daimi yenilenecek ve azap görecektir (4).)

Mevcut tabii kanunları ile bu kâinat sisteminin var oluşu, tahakkuku mümkün bir hâdis ve bir gerçek olursa, farklı tabiat kanunları grubuna sahip diğer bir dünya (âhiret) için tahakkuku gayr-i mümkün bir hâdis kabul olunsun ?

- (2) Yâsin sûresi, âyet 65; Nûr sûresi, âyet 24.
 (3) Hadis-i Şerif, Müslim, Riyâzüssâlihîn Terc. C. 3 Hadis No. 1924.
 (4) Nisa sûresi, âyet: 56.

Diğer hususlar için hassaten: el-Mümin: 16-17, 59; Yâsin: 49-54; ez-Zümer: 68-70; el-İsra: 14, 15, 36; el-İnfitar: 19; el-Fatiha: 30; Kâf: 16-18; en-Nebe': 17-40; ez-Zilzâl: 7-8; el-Bakara: 48, 123, 254 âyet-i kerimelerine bakılabilir. (Mütercim)